

Povilas Gaidelis. [Didvyriai nemiršta: Danielius Vaitelis-Briedis](#)

Vyčio apygardos vadas D.Vaitelis gimė 1913 m. rugpjūčio 5 d. Panevėžio aps., Vadoklių vls., Geležių kaime. Abu Danieliaus tėvai Petras Vaitelis (1866-1941) ir Marcijona Šlikaitė-Vaitelienė (1884-1963) buvo darbštūs ir tvarkingi ūkininkai vidutiniškai. Jie turėjo apie 30 ha žemės. Ūkio darbams jie niekada nesamdė svetimų žmonių. 1925 m. tėvai pardavė žemę Geležių kaime ir nusipirko žemės sklypą Ukmergės aps., Pagirių val.sčiuje. Tėvas labai rūpinosi šeima. Asmeniniu pavyzdžiu jis ugdė vaikų meilę Tėvynei, pagarbą žmonėms, sąžiningumo, doros ir pareigos jausmą. Motina buvo paprasta, darbšti, paslaugi ir ištveminga. Ji daug meldėsi, todėl nepalūžo net tremtyje. Ji nuoširdžiai tikėjo, kad jos vaikų pasiaukojimas Lietuvos laisvei ir Nepriklausomybei beviltiškoje kovoje prieš raudonuosius okupantus-vienintelis teisingas kelias. Kuomet po vyro mirties okupantai išardė Vaitelių ūkį, motina gyveno labai vargingai. Ji slapstėsi pas gimines ir svetimus žmones. Būdamą benamė, ji dar įstengdavo paremti į Sibirą ištremto sūnaus Danieliaus šeimą. Besislapstydamą Marcijona išvengė kalėjimo ir tremties. Prasidėjus Chruščioviniam politinio atšilimo periodui, ji gyveno pas dukrą Veroniką ir pas sūnų Tada, kuris buvo grįžęs iš lagerio.

Danielius turėjo du brolius ir dvi seseris. Vyriausias brolis Alfonsas (1901-1961) buvo ūkininkas. Kurį laiką jis dirbo Pagirių val.sčiaus seniūnu, tačiau 1944 m. gruodžio mėn. buvo suimtas, tardomas ir ištremtas į Vorkutos mirties lagerį. 1950 m. jam buvo leista pasimatyti su šeima, kuri buvo ištremta į Krasnojarsko kraštą. Į Lietuvą šeima grįžo tik 1956 metais. Tačiau Alfonsas jau buvo netekęs sveikatos, todėl netrukus mirė. Sesuo Bronė nuskendo būdamą poros metukų. Kita sesuo Veronika (1908-1975) ištekėjo už pasiturinčio ūkininko. Brolis Tadas (1911-1999) baigė Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinių mokslų fakultetą ir dirbo mokytoju, o vėliau Kauno Panemunės mokyklos direktorium. Deja, 1945 m. buvo suimtas ir nuteistas 10 metų lagerio. Į Lietuvą jis grįžo 1957 m.

D.Vaitelis Lietuvos karininkas.

Danielius mokėsi Pagirių pradžios mokykloje. Po to baigė Šėtos progimnaziją ir įstojo į Kėdainių kultūros ir technikos mokyklą. Tačiau šie mokslai, matyt, jam buvo ne prie širdies, todėl juos metė ir įstojo į Kauno A.Smetonos karo mokyklą. Jo žmona Aleksandra, su kuria jis susituokė 1941 m. rugsėjo 25 d., prisiminė: „Su Danieliumi esame gimę tais pačiais metais, tą patį mėnesį ir tą pačią dieną. Mokėmės vienoje mokykloje, 1932 m. baigėme Šėtos vidurinę mokyklą.“ 1938 m. Danielius baigė karo mokslus, gavo leitenanto laipsnį ir buvo paskirtas tarnauti į artilerijos dalinį Panevėžyje. Tuo metu Pajuosčio kariniame aviacijos dalinyje jis išklaušė aviatoriaus kursą ir gavo vyr. leitenanto laipsnį. 1940 m., kuomet sovietai pirmą kartą okupavo Lietuvą, D.Vaitelis, kaip nepatikimas, buvo išleistas į atsargą. Netrukus jo pradėjo ieškoti čekistai, todėl Danieliui teko slapstyti. Vėliau jam kilo mintis pasitraukti į Vokietiją. Sėkmingai kirtęs sieną jis buvo vokiečių sulaukytas. Stebėtinai vokiečių pasieniečių humaniškumas. Sargybos būstinėje jį pamaitino ir leido išsimiegoti. Tik po to ištardė, nuvežė į Berlyną ir įdarbino įmonėje buhalteriu. Po keturių mėnesių D.Vaitelį iškvietė į karinę komendantūrą ir nuvežė į Rytprūsius. Ten kartu su keletu kitų lietuvių karininkų mokė diversinės veiklos. Likus kelioms dienoms iki karo pradžios D.Vaitelis kirto Vokietijos-Lietuvos sieną. Jam buvo duota užduotis kartu su likimo draugu Jonu Dženkaičiu išminuoti Tytuvėnų ir Kauno Žaliąjį tiltą. J.Dženkaitis prie tilto žuvo. D.Vaitelis nacių pasiūlymą stoti į Vermachtą griežtai atmetė ir pradėjo dirbti referentu finansų val.dyboje. Čia dirbdamas jis subūrė aktyvistus, kurie turėjo saugoti, kad iš bažnyčių ir muziejų nebūtų grobstomos ir išvežamos meno vertybės. Netrukus jis susipažino su Kaziu Veverskiu ir įstojo į Lietuvos Laisvės Armijos (LLA) gretas. Įdomus faktas: gyvendamas Kaune Danielius artimai bendravo su būsima MGB agentu Juozu Markuliu. Su juo jis buvo pažįstamas dar nuo karo mokyklos laikų. Anas tuo metu dirbo asistentu žmogaus anatomijos katedroje VDU. 1944 m. D.Vaitelis įstojo į gen. P.Plechavičiaus įkurtą Lietuvos Vietinę rinktinę Marijampolėje. Tačiau dėl lietuvių nepaklusnumo, dėl to, kad jaunimas nėjo tarnauti į vokiečių armiją, naciai rinktinę netrukus išformavo. Danielius sugrįžo į Kauną. Jo žmona Aleksandra prisiminė: „Iš Rytų frontas jau dundėjo į Vakarus... Mums irgi buvo pasiūlyta trauktis į Vokietiją. Tačiau Danielius atsakė: „Aš niekur nesitrauksiu. Tėvynei gerai, ir man gerai. Tėvynei pavojus, ir aš

kartu su ja." Iš besitraukiančios vokiečių kariuomenės D.Vaitelis gavo ginklų. Su broliais Alfonsu ir Tadu jis gabeno ginklus į Pagirius ir slėpė Lėno miške. Kuomet frontas nugriaudėjo į Vakarų, tėviškėje jis subūrė pirmuosius partizanus. 1944 m. rugpjūčio mėn. D.Vaitelis-Briedis pradėjo vadovauti 1-ajam Ukmergės apskr. Lietuvos Laisvės Armijos rajonui, kuris apėmė Pagirius, Panoterių, Siesikų, Šėtos val.ščius ir vakarinę Deltuvos val.ščiaus dalį. Tuo tarpu 2-ajam LLA rajonui, kuris apėmė Taujėnų val.ščių ir šiaurines Deltuvos bei Siesikų val.ščių dalis, vadovavo kapitonas Juozas Krištaponis. 1944 spalio 23 d. J.Krištaponio įsakymu buvo įvykdyta Pagirius-Vaivadiškių karinė operacija. Apie 50 savanorių, kuriems vadovavo D.Vaitelis-Briedis, 3 val. nakties užėmė Pagirius miestelį ir Vaivadiškių dvarą, kuriame buvo įsikūrusi okupantų karinė įgula. Tik 10 val. ryto atvykę įgulos kariai puolė partizanus, tačiau šie, dengiami kulkosvaidžių ugnies, apie 11 val. organizuotai atsitraukė trimis kryptimis. Operacijos metu buvo išlaisvinti 3 suimtieji, sušaudyti du kolaborantai ir padegtas Vaivadiškių dvaras. 1944 m. gruodžio mėn. iš 1-ojo ir 2-ojo LLA rajonų buvo įkurta Vyčio apygarda, kuriai pradėjo vadovauti J.Krištaponis. D.Vaitelis tapo jo pavaduotoju ir adjutantu. 1945 m. sausio 12 d. Krištaponis žuvo ir Vyčio apygardos pareigas perėmė D.Vaitelis-Briedis. Jis suvienijo Panevėžio, Ukmergės ir iš dalies Kėdainių apskrityse veikusių partizanų būrius. D.Vaitelis, o taip pat jo pavaduotojai J.Survila ir P.Blėka lankydavosi partizanų būriuose ir konspiracijos sumetimais duodavo nurodymus ne raštu, o žodžiu. Jie vaikščiojo su apsauga. Juos saugojo du broliai partizanai Maseliai, buvęs desantininkas Četkauskas-Romelis, vokiečių Vilius ir kiti partizanai. 1946 metais Vyčio apygardoje buvo apie 900 laisvės kovotojų. Vyčio apygarda palaikė ryšius su kaimyninių partizanų junginių, pirmoje eilėje-su tais, kurie priklausė Didžiosios Kovos (DKA) apygardai. Kadangi šios apygardos partizanai buvo labai mobilūs, jie neretai apsilankydavo ir Vyčio apygardoje. DKA štabo viršininkas Benediktas Trakimas-Genelis (1921-1998) prisiminė: „Štabas buvo priverstas pasitraukti į Danieliaus Vaitelio-Briedžio vadovaujamos Vyčio apygardos teritoriją. Apsistojome Viliukų miške. Kiek pabuvę bandėme grįžti, bet palei Nerį tankiai išsidėstę rusų kariuomenės daliniai. Bandėme laužtis jėga, taip pat nepavyko, teko grįžti atgal į Vaitelio val.đas. Tiesa, Viliukų miške susitikome su Vaitelio apygardos vyrais. Susitikimas įvyko be konfliktų, nors galėjo baigtis ir liūdniau, nes Vaitelio slaptažodžių nežinojome. Čia pragyvenome du mėnesius ir jautėmės patogiai, tarytum ant liūto nugaros. Po apylinkę pasklido gandai, kad Žalias Velnias susijungė su Vaiteliu ir ruošiasi pulti Ukmergę..“ 1945 m. balandžio 17 d. 23 sribai iš Pagirius miestelio su ginklais (1 kulkosvaidis, 3 automatai, 14 šautuvų ir daug šovinių) po D.Vaitelio amnestijos perejo pas partizanus. Šio sprendimo iniciatorius buvo Vladas Jakas, buvęs Lietuvos kariuomenės puskarininkis. D.Vaitelis, kaip ir daugelis partizanų vadų žinojo okupantų klastą, todėl griežtai pasisakė prieš partizanų legalizavimąsi. 1945 m. gegužės mėn. partizanai puolė Siesikų miestelį.

Vaitelių šeima apie 1927 m. Danielius stovi 3-čias iš kairės.

Artima pažintis su J.Markuliu D.Vaitelį persekiojo nuolatos. A.Vaitelienė prisiminė: „Kadangi NKVD žinojo, kad Vaitelis miške, pradėjo terorizuoti visą giminę, kai kuriuos artimuosius sukiojo į kalėjimus, išvežė į Sibirą. O Markuliui, matyt, buvo duota užduotis Vaitelį paimti gyvą.“ Dėl to MGB agento Markulio iniciatyva 1946 m. buvo atnaujinta draugystė su D.Vaiteliu. J.Markulis partizanams parūpindavo ginklų, žinoma, beveik netinkamų kovai, maisto produktų. Jis net tiekdamas laisvės kovotojams informaciją (tiksliau dezinformaciją) iš užsienio.

D.Vaitelis-Briedis (kairėje) ir A.Slučka-Šarūnas.

Tokiu būdu MGB agentas užsitikrino D.Vaitelio ir laisvės kovotojų pasitikėjimą juo. Nors dar 1947 m. pradžioje partizanai buvo perspėti, kad J.Markulis išdavikas, D.Vaitelis tuo netikėjo, todėl 1947 m. rugpjūčio 27 d. Vyčio apygardos teritorijoje jis dalyvavo J.Markulio suorganizuotame Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) Karinės kolegijos posėdyje. Kuomet D.Vaitelis suprato savo klaidą, jo žmona Aleksandra su vaikais Vita ir Romualdu atsидūrė J.Markulio „globoje.“ Pradžioje D.Vaitelio šeimą apgyvendino Panevėžio saugumo viršininko bute. Vėliau, šantažuojant, kad atims vaikus, žmoną atskyrė ir apgyvendino Vilniuje. Netrukus Markulis iš enkavedistų „išvogė“ vaikus ir atgabeno juos pas žmoną į Vilnių. MGB agentas D.Vaitelio žmoną „globojo“ labai intensyviai: parūpino fiktyvius dokumentus, „surado“ butą, „ieškojo“ darbo ir duodavo pinigų. Visa tai buvo daroma turint tikslą prisivilioti ir suimti jos vyrą D.Vaitelį. Danielius netrukus suprato Markulio klastą, tačiau negalėjo jo pritverti. Matyt todėl, kad jo šeima buvo įkaitė. Kvietimų legalizuotis, išvykti į Švediją ar bent aplankyti šeimą Vilniuje D.Vaitelis griežtai atsisakė, nes buvo įsitikinęs, kad okupantams reikia priešintis ginklu. O gal nujautė, kas Markulis jį nori įvilioti į spąstus? Jo adjutanto Alfonso

Smetonos-Žygaušo liudijimu, daugelis laisvės kovotojų kaltino D.Vaitelį, kad šis, turėdamas visas galimybes, nelikvidavo išdaviko J.Markulio. Jeigu jis būtų tai padaręs, būtų išsaugojęs daugelio laisvės kovotojų gyvybes. Kita vertus, išsaugojimas būtų buvęs tik laikinas, nes visų laisvės kovotojų likimas buvo nulemtas iš aksto ir tą jie puikiai žinojo. Neilgai teko kovoti ir pačiam D.Vaiteliui-Briedžiui. 1948 m. gegužės 13 d. Taujėnų val.sčiuje, netoli nuo Juodvisinės kaimo D.Vaitelį-Briedį, jo pavaduotoją J.Kilijoną-Miką ir štabo apsaugos būrio vadą A.Šyvj-Šalapką užpuolė MVD kariuomenė ir sribai. D.Vaitelis sužeistas į koją, nusišovė, o jo kovos draugai žuvo. Jų palaidojimo vieta nežinoma. Manoma, kad ten, kur buvo užkastas D.Vaitelis, dabar pastatytas Taujėnų vidurinės mokyklos priestatas. D.Vaitelis kažkada sakė: „Kai aš žūsiu, neieškokit mano kapo, nes Lietuvoje yra visur šventa žemė.“ D.Vaitelis ypač didelį dėmesį skyrė drausmei, tvarkai ir konspiracijai. Jis nuolat keitė savo buvimo vietą, nemėgo fotografuotis, o nurodymus duodavo dažniausiai žodžiu. Istorinių šaltinių apie D.Vaitelį mažai tėra. Neiškilo ir jo asmeninio archyvo nuotraukos. Jas, matyt, MGB-istai kažkur nudaigojo ar sunaikino. D.Vaitelis pasižymėjo literatūriniais gabumais, buvo simpatiškas, kilnios sielos idealistas, kuris visą savo gyvenimą paskyrė kovai dėl Tėvynės laisvės. 1997 m. Vyčio apygardos vadui Danieliui Vaiteliui-Briedžiui buvo suteiktas kario savanorio statusas. 1998 m. LR Prezidento dekretu jis buvo apdovanotas 3-čio laipsnio Vyčio kryžiumi ir jam suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties).

D.Vaitelio žmoną Aleksandrą su vaikais Vita ir Romualdu 1948 m. gegužės 23 d. okupantai ištrėmė į Sibirą. A.Vaitelienė prisiminė: „Tais pačiais metais gegužės 23 d., tuoj po mano vyro žuvimo, suėmė ir mane su vaikais ir išvežė į Sibirą...Kai mus išlaipino iš traukinio, netoliese išgirdau kalbant apie Taujėnus. Priėjau prie tų mergaičių ir paklausiau, ar jos negirdėjo, kad būtų žuvęs kas nors iš partizanų vadų prieš juos išvežant. Jos pasakė, kad žuvo partizanų Vyčio apygardos vadas Briedis....Sibire aš išbuva dvidešimt dvejus su puse metų. Teisės į Lietuvą grįžti neturėjau. Grįžau tik 1969-aisiais.“ A.Vaitelienė mirė jau sulaukusi solidaus amžiaus-2008

m. gegužės 11 d. 1999 m. rugpjūčio 17 d. laisvės kovų dalyvio statusas buvo suteiktas ir D.Vaitelio žmonai Aleksandrai Vaitelienei.

Aleksandros ir Danieliaus Vaitelių vestuvės 1941 m. rugsėjo 25 d.

Vyčio ir Algimanto ap. partizanų susitikimas Pauslajo miške 1947 m.

D. Vaitelio-Briedžio ir jo kovos draugų žūties vietoje.

Šaltiniai.

1. Romas Bacevičius. Jam visa Lietuvos žemė buvo šventa. XXI amžius, 2013.12.27.
2. A.Šimėnas. Kovoje dėl Lietuvos laisvės. Danielius Vaitelis-Briedis ir Antanas Slučka-Šarūnas. Partizanai.org.
3. Laisvės kovotojų prisiminimai, X d. Vilnius, 2016.
4. Laisvės kovų archyvas, Kaunas, 1994., T.10, psl. 35-50.
5. E.Markuckytė, D.Pilkauskas. Lietuvos partizanų Vyčio apygarda, Respublika, 2010.08.15.